

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als archeologische site van de Pastoor-Huveneersheuvel in Bornem (Hingene)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op de adviesvraag bij het college van burgemeester en schepenen van Bornem, ingediend op 19 oktober 2017;

Overwegende dat het advies niet tijdig is meegedeeld en dus geacht wordt gunstig te zijn;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 16 november 2017, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek op de Pastoor-Huveneersheuvel, uitgevoerd door ODIN in opdracht van het agentschap Onroerend Erfgoed, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de Pastoor-Huveneersheuvel aantoonst;

Overwegende dat de Pastoor-Huveneersheuvel archeologische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De Pastoor-Huveneersheuvel is gesitueerd op een donk in de alluviale vallei van de Schelde. Dergelijke donken boden een droge en veilige vestiging voor de mens in het verleden. De bewoningsgeschiedenis van de Pastoor-Huveneersheuvel gaat mogelijk terug tot de Romeinse en zelfs voor Romeinse periode. Historische, cartografische en archeologische bronnen getuigen van goed bewaarde resten vanaf de volle tot late middeleeuwen. Uit deze perioden stammen een mogelijke motte gevolgd door een site met walgracht van het complexe type, het Nethof als wooneiland, geflankeerd door een kerkheuvel met kerkhof ten oosten en een tweede voorhof met mogelijke nederzettingscontexten ten zuiden. Het nog aanwezige archeologisch bodemarchief is de enige overgebleven bron van informatie om de evolutie van vol middeleeuwse mottestructuren naar complexe sites met walgracht in de late middeleeuwen en de betekenis, de oprichting en de organisatie van deze laatste te kunnen begrijpen. De Pastoor-Huveneersheuvel in Bornem (Hingene) heeft dan ook een belangrijke archeologische waarde,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als archeologische site:

omgracht woonareaal met tweede voorhof van de site met walgracht en de naastliggende kerkheuvel gekend als Pastoor-Huveneersheuvel, Nattenhaasdonk zonder nummer in Bornem (Hingene), bekend ten kadaster: Bornem, 3de afdeling, sectie B, percelen 1297B, 1297E, 1297F, 1301A, 1301B, 1302D, 1303T, 1303W, 1303X, 1304E, 1305B, 1305C, 1306B en deel uitmakend van het openbaar domein.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. §1. De archeologische site heeft archeologische erfgoedwaarde.

§2. De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van de archeologische site zijn:

Het onderzoek naar de bewoningsgeschiedenis van zandige opduikingen of donken in alluviale gebieden is in Vlaanderen nog niet ver gevorderd. Op de Pastoor-Huveneersheuvel gaan de bewoningssporen met zekerheid terug tot de volle middeleeuwen, mogelijk zelfs vroeger zoals Romeinse vondsten aantonen. Bovendien is de Pastoor-Huveneersheuvel een mooi voorbeeld van een laatmiddeleeuwse complexe site met walgracht bestaande uit een omgracht woonareaal met een eveneens omgracht tweede voorhof (zogenaamd Nethof). Van deze site is een omvangrijke historische en cartografische documentatie aanwezig. Het huidige woongebouw herbergt in de kelderverdieping nog muren van het oorspronkelijke hof. Op het tweede voorhof ten zuiden van het wooneiland, detecteerde het geofysisch en booronderzoek een omgrachte zandige opduiking met (pre)middeleeuwse ontginningspatronen. Ten oosten van het woonareaal of Nethof situeert zich de omgrachte kerkheuvel. Hier zijn de goed bewaarde funderingen van meerdere bouwfases van de kerk en wellicht ook van de pastorij bewaard in de ondergrond. Ook het ommuurde en omgrachte kerkhof is op deze kerkheuvel gesitueerd. Meerdere grafcontexten zijn nog in een goede staat teruggevonden. De natte bodemomstandigheden van de gedempte grachten rond kerkheuvel en woonsite en van diverse dichtgeslibde natuurlijke geulen zijn ideaal voor de bewaring van organisch materiaal. Deze archeologische en paleo-ecologische resten bieden een waardevol wetenschappelijk onderzoekspotentieel om de bewoningsgeschiedenis van deze donk te ontleden en te begrijpen. Mogelijk biedt deze site ook informatie over de nog duistere overgangsgeschiedenis van de volmiddeleeuwse, strategisch getinte mottebewoning naar de meer rurale maar even elitaire sites met walgracht.

Zowel het woonareaal (Nethof) als de kerkheuvel zijn nog visueel zichtbaar als opgehoogde elementen op de donk. Ook de gedempte grachten zijn nog zichtbaar in het landschap. De belevingswaarde van de site is dus hoog, temeer omdat het omringende landschap eveneens zeer waardevol is. De aanwezige monumenten ter herdenking van de Boerenkrijg en de rol van pastoor Huveneers roepen voor de omwonenden en bezoekers de herinnering aan het verleden op. Extra maatregelen voor publieke ontsluiting zullen de betekenis van deze archeologische site nog meer in de verf kunnen zetten.

Art. 3. Voor de beschermde archeologische site gelden de volgende beheersdoelstellingen:

De bescherming van de Pastoor-Huveneersheuvel als archeologische site beoogt een behoud *in situ*. De bewoningsgeschiedenis van donken in alluviale gebieden is nog grotendeels onverkend onderzoeksgebied in Vlaanderen. De complexe bewoningshistoriek en goede

bewaring van geeft aan deze site een belangrijke archeologische en wetenschappelijke waarde. Omwille van deze bijzondere informatiewaarde is het noodzakelijk dit bodemarchief dat meestal onzichtbaar is en dus ook kwetsbaar, te beschermen. Zo kan de in de bodem opgeslagen informatie bewaard worden voor toekomstige generaties. Om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van de archeologische resten niet achteruitgaat, moeten deze niet alleen op hun plaats blijven maar mogen hun bewaarcondities niet verslechteren.

De belangrijkste waarde van archeologische sites, hun kennispotentieel, wordt zonder uitzondering gereduceerd bij een omzetting naar een *ex situ*-archief. *In situ*-bewaring is dan ook de enige manier om het kennispotentieel van sites op lange termijn te vrijwaren.

Indien ingrepen toch niet vermeden kunnen worden, moet het kennispotentieel van de archeologisch beschermde site omgezet worden naar kennis door middel van wetenschappelijk onderzoek. Aangezien opgraven het vernietigen van alle in de bodem opgeslagen informatie betekent, is een hoge kwaliteit van eventueel preventief onderzoek van zeer groot belang, bij uitstek bij beschermde sites. Doorgedreven verwerking en publicatie zijn noodzakelijk om *ex situ* het kennispotentieel van de *in situ*-bewaring zo goed mogelijk te benaderen, en zijn dus eveneens essentieel. Bij eventueel preventief archeologisch onderzoek moet dan ook getracht worden de nieuw verworven kennis maximaal in te passen in het geheel van de reeds aanwezige kennis over de Nattenhaasdonk en zijn omgeving, volmiddeleeuwse strategische mottestructuren en de evolutie naar laatmiddeleeuwse sites met walgracht in het Scheldegebied en Vlaanderen in het algemeen.

Binnen de beschermde zone moet het streefdoel zijn om in het kader van noodzakelijke ontwikkelingen, de ingrepen in de bodem tot een absoluut minimum te beperken. Booronderzoek ter plaatse toonde aan dat de huidige ploeglaag er grotendeels tot een diepte van 30 cm voorkomt. De belangrijkste bedreiging waaraan dit bodemarchief is blootgesteld zijn ingrepen in de bodem tot onder de huidige ploeglaag, dus dieper dan 30 cm. Aangezien archeologische sporen zich dicht onder de bouwvoor kunnen bevinden, wordt in het algemeen aanbevolen alle werkzaamheden buiten de reguliere landbouwvoering dus werken waarbij de bodem dieper dan 30 cm wordt verstoord te vermijden. Naast graafwerkzaamheden in functie van bijvoorbeeld constructies, egalisatie of de aanleg van ondergrondse leidingen en wegen, alsook het afgraven van de teelaarde naar aanleiding van opslag van aarde en tijdelijke werfinrichtingen, houdt dit ook bijzondere landbouwactiviteiten in zoals afgravingen in functie van grondverbetering, het eerste diepploegen, diepwoelen, diepspitten en het uitvoeren van nivelleringswerken.

Het is aan te bevelen om zones met grasland zoveel mogelijk te handhaven vermits weiden en grasland een beschermende factor hebben op het onderliggende archeologisch erfgoed. Het eerste scheuren van grasland en het omzetten van grasland in akkerland moet daarom vermeden worden.

Ook een verlaging van het grondwaterpeil kan een bedreiging vormen voor het archeologisch bodemarchief. Bij een vernatting van het gebied worden ook de organische resten beter bewaard.

De site heeft nog steeds een belangrijke visuele waarde in het cultuurhistorisch landschap vermits de opgehoogde terreinen van kerkheuvel en woonareaal nog duidelijk waarneembaar zijn alsook het verloop van de gedempte grachten. Het behoud van deze toestand moet nagestreefd worden zodat elke ingreep die het microreliëf aanzienlijk aantast, moet vermeden worden. Ook het kappen en ontstronken van bomen is niet toegestaan. Dit brengt niet alleen schade toe aan het archeologisch bodemarchief maar bovendien hebben onder andere de vijf lindes rond de herdenkingskapel een belangrijke erfgoedwaarde.

Een regelmatige controle van het domein zelf draagt bij tot een goede bewaring van het monument. Dit kan onder meer door een breed maatschappelijk draagvlak te creëren en eventueel omwonenden hierin te betrekken.

Metalen archeologische vondsten die zich onmiddellijk onder het maaiveld in de bodem bevinden kunnen van belang zijn voor de kennis van de beschermde archeologische site. De Code van Goede Praktijk (versie 2.0) stelt daarom in hoofdstuk 33 dat een erkende metaaldetectorist geen vondsten kan opsporen in beschermde archeologische sites.

Het gebruik van een metaaldetector om archeologische vondsten met metalen component op te sporen dient daarom te gebeuren door een erkende archeoloog of door een erkende metaaldetectorist onder de autoriteit van een erkende archeoloog, en dit enkel in het kader van een onderzoek vanuit wetenschappelijke archeologische vraagstelling, of in functie van de opmaak of de uitvoering van een archeologienota.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van de beschermde archeologische site zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan de beschermde archeologische site moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° elke handeling die een aanmerkelijke reliëfwijziging tot gevolg heeft;
- 2° elke handeling die een aanzienlijke wijziging van de landschapskenmerken tot gevolg heeft, met uitzondering van cultuurgewassen, onder meer voor de landbouw, en tuinbeplanting;
- 3° graafwerken in functie van het bouwen, verbouwen of heropbouwen van constructies;
- 4° het plaatsen van ondergrondse leidingen;
- 5° het aanleggen of wijzigen van wegen en paden;
- 6° het aanplanten, vellen en ontstronken van bomen en struiken;
- 7° het eerste scheuren van grasland;
- 8° het eerste diepploegen, diepwoelen en diepspitten (namelijk het scheuren van de ploegzool zonder dat bodem naar boven wordt gebracht en omgeploegd) van akkerland met andere woorden grondbewerking dieper dan de huidige ploeglaag van 30 cm;
- 9° wijzigen van de grondwatertafel;
- 10° graafwerken voor de aanleg van zones voor grondverbetering of opslag van aarde en tijdelijke werfinrichtingen;

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel,

22 DEC. 2017

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS